

Ještě jednou o historických zkušenostech diktatury proletariátu (KS Číny, 1956)

Druhá z reakcí KS Číny na 20. sjezd KSSS, na kterém Nikita Chruščov začal svůj revizionistický útok na sovětskou revoluci pod pláštěm kritiky tzv. kultu osobnosti J. V. Stalina. Otázka J. V. Stalina, kterého si dal za úkol Chruščov kompletně odsoudit na základě svých lží a oportunismu byla začátkem tzv. čínsko-sovětské roztržky.

Snad i v původní víře v domnělé dobré úmysly Chruščova, oceňují zde Mao a KS Číny boj proti kultu a v rámci toho se snaží reálně adresovat Stalinovy chyby a úspěchy. V tomto raném období Chruščovova revizionismu nebyly jeho opravdové pohnutky a záměry ještě zdaleka jasné. Jejich odhalení na sebe však nenechalo dlouho čekat.

Díky dnešním historickým objevům a otevření alespoň části sovětských archívů víme na čí straně je historická pravda. V knihách jako „Chruščov lhal“ nebo „Jiný pohled na Stalina“ se lze dočíst o lžích Nikity Chruščova, jeho roli v budování kultu a Stalinově odporu vůči těmto tendencím. Kvůli teoretickým a praktickým chybám J. V. Stalina a vedení strany a především nedostatku historických zkušeností se i přes veškeré Stalinovy zápasy s byrokracií a pokusy o prohloubení proletářské demokracie nakonec nepodařilo uchránit diktaturu proletariátu před kontrarevolucí.

Studium chyb a úspěchů J. V. Stalina je pro budoucnost dělnického hnutí klíčové. Zračí se v něm totiž limity a nedostatky samotného marxismu-leninismu a tedy i nutnost jeho vývoje na teoreticky vyšší úroveň, kterou je dnes marxismus-leninismus-maoismus. Ten na marx-leninskou tradici jasně navazuje, zároveň se ale oprošťuje od jejích limitů a nedostatků.

Redakční článek listu »Ženminžibao« ze dne 29. XII. 1956

V dubnu 1956 jsme v souvislosti s otázkou Stalina diskutovali o historických zkušenostech diktatury proletariátu. Od té doby vyvolaly další události v mezinárodním komunistickém hnutí znepokojení lidu naší země. Když byla v čínském tisku uveřejněna řeč soudruha Tita z 11. listopadu a ohlasy na tento projev v různých komunistických stranách, vedlo to k tomu, že lidé začali klást četné otázky, na něž je třeba dát odpověď. V tomto článku se chceme soustředit na tyto problémy: 1. Zhodnocení zásadní linie Sovětského svazu v revoluci i ve výstavbě. 2. Zhodnocení Stalinových zásluh a chyb. 3. Boj proti dogmatismu a revisionismu. 4. Mezinárodní solidarita proletariátu všech zemí.

Zkoumáme-li mezinárodní otázky současné doby, musíme především vycházet z nejzákladnější skutečnosti, t. j. z protikladu mezi imperialistickým agresivním blokem a silami lidu ve světě. Čínský lid, který již imperialistickou agresi dosti vytrpěl, nemůže nikdy zapomenout, že se imperialismus vždy stavěl proti osvobození lidu všech zemí a proti nezávislosti všech utlačených národů, že se vždy díval na komunistické hnutí, které nejrozhodněji brání zájmy lidu, jako na trn v oku. Od zrodu prvního socialistického státu, Sovětského svazu, pokoušel se imperialismus využít všech prostředků, aby škodil SSSR. Po vzniku celé skupiny socialistických států se staly rozpory mezi imperialistickým a socialistickým táborem a vyloženě podvratná činnost imperialistů proti socialistickému táboru ještě výraznějším rysem světové politiky. USA, které jsou vůdcem imperialistického tábora, zasahovaly do vnitřních záležitostí socialistických zemí zvláště záškodnický a bezostyšně; po mnoho let znemožňovaly USA Číně osvobodit její území Tchaj-wan a po mnoho let Spojené státy otevřeně provádějí jako oficiální politiku podvratnou činnost proti východoevropským zemím.

Činnost imperialistů při maďarských událostech v říjnu 1956 byla největším útokem, jaký dosud podnikli proti socialistickému táboru po skončení agresivní války, kterou vedli v Koreji. Jak zdůraznila rezoluce prozatímního Ustředního výboru Maďarské socialistické dělnické strany, byly maďarské události výsledkem několika příčin vnitřních i vnějších, a každé jednostranné vysvětlení by bylo nesprávné; mezi těmito příčinami hrál mezinárodní imperialismus »hlavní a rozhodující úlohu«. Po porážce intrik směřujících k obnově kontrarevolučního zřízení v Maďarsku vnutili imperialisté v čele se Spojenými státy OSN rezoluce namířené proti Sovětskému svazu a zasahující do vnitřních záležitostí Maďarska. Současně imperialistické mocnosti rozdmýchaly zuřivou protikomunistickou kampaň v západním světě. Ačkoliv se americký imperialismus snaží vytěžit z porážky anglo-francouzské agrese proti Egyptu co nejvíce, aby se zmocnil britských a francouzských sfér zájmů na Středním Východě a v severní Africe všemi možnými prostředky, ujišťuje, že odstraní »svá nedorozumění s Britannií a Francií a že se bude snažit o »těsnější a lepší porozumění« s těmito zeměmi, aby se obnovila jednotná fronta proti komunismu, proti lidu Asie a Afriky a proti všem mírumilovným lidem světa. Imperialistické země se musejí sjednotit proti komunismu, proti lidu, proti míru takový je hlavní smysl Dullesova prohlášení na zasedání Rady NATO o t. zv. »nutnosti vypracovat filosofii života a činů v tuto kritickou chvíli světových dějin«. Poněkud omámen svými vlastními ilusemi Dulles tvrdil: »Sovětská komunistická struktura je ve stavu degenerace (?) a moc vládců se rozpadá (...). V této situaci musejí svobodné národy pokračovat v morálním nátlaku, který přispěje k podkopání sovětsko-čínského komunistického systému, a musejí udržovat svou vojenskou moc a svou rozhodnost.« Dulles vyzval země NATO, aby »rozrušovaly mocný sovětský despotismus (...), založený na militaristických (...) a atheistických zásadách«. Vyslovil rovněž názor, že »změna charakteru tohoto (komunistického) světa se nyní zdá být v dosahu možnosti«!

Vždy jsme považovali své nepřátele za nejlepší učitele a nyní nám Dulles uděluje další lekci. Může nás tisíckrát pomlouvat a desettisíckrát proklínat – není v tom pranic nového a udivujícího. Avšak staví-li Dulles věci na »filosofickou úroveň« a vyzývá-li imperialistický svět, aby své rozpory s komunismem postavil nad všechny ostatní rozpory, aby sjednotil všechno své úsilí k dosažení »změny charakteru tohoto (komunistického) světa« a k »podkopávání« a »rozvracení« socialistického systému, vedeného Sovětským svazem, je to lekce, která je pro nás nesmírně užitečná, i když se tyto pokusy samozřejmě rozplynou vniče. I když jsme vždy byli pevně přesvědčeni, a jsme také nadále přesvědčeni, že socialistické a kapitalistické země musejí žít

spolu v míru a mírově soutěžit, je zřejmé, že nás imperialisté chtějí zničit. Nesmíme proto nikdy zapomenout, že tvrdý boj mezi nepřáteli a námi je právě třídní boj ve světovém měřítku.

Máme před sebou dva druhy rozporů, které jsou svým charakterem různé. První druh tvoří rozpory mezi našimi nepřáteli a námi (rozpory mezi táborem socialismu a táborem imperialismu, mezi imperialismem a lidem i utlačovanými národy celého světa, rozpory mezi buržoasií a proletariátem v imperialistických zemích atd.). Toto je základní druh rozporů, který spočívá na protikladu zájmů antagonistických tříd. Druhý druh rozporů tvoří rozpory uvnitř lidu (rozpory mezi různými vrstvami lidu, mezi soudruhy uvnitř komunistické strany, nebo rozpory mezi vládou a lidem v socialistických zemích, mezi socialistickými zeměmi, rozpory mezi komunistickými stranami atd.). Tento druh rozporů není zásadní; není vyvolán zásadním střetnutím zájmů tříd, nýbrž je vyvolán rozpory mezi správnými a nesprávnými názory nebo rozpory mezi zájmy dílčího charakteru. Je to druh rozporů, jejichž řešení se musí především podříditi všeobecným zájmům boje proti nepříteli. Rozpory mezi lidem mohou a musí být vyřešeny tím, že se bude vycházet z touhy po jednotě a kritikou nebo bojem se dosáhne nové jednoty za nových podmínek. Skutečný život je ovšem složitý. Někdy je možné, že třídy, jejichž zájmy jsou v zásadním protikladu, mohou se spojit, aby bojovaly proti svému hlavnímu společnému nepříteli. A naopak, za zvláštní situace se mohou určité rozpory mezi lidem postupně změnit v rozpory antagonistické následkem toho, že jedna stránka rozporu postupně přechází na stranu nepřítele. Charakter takového rozporu se nakonec úplně změní: nepatří pak již do kategorie rozporů mezi lidem samým, nýbrž stane se součástí rozporů mezi námi a nepřítelem. K takovým jevům došlo v historii Komunistické strany Sovětského svazu i Komunistické strany Číny. Jedním slovem, každý, kdo se postaví na stanovisko lidu, musí se vyvarovat toho, aby stavěl rozpory mezi lidem na roveň rozporů mezi nepřítelem a námi, nebo aby směšoval tyto dva druhy rozporů. A vůbec je třeba vyvarovat se toho, aby se stavěly rozpory mezi lidem nad rozpory mezi nepřítelem a námi. Ti, kdož popírají třídní boj a nerozlišují mezi nepřítelem a námi, rozhodně nejsou ani komunisty, ani marxisty-leninovci.

Považujeme za nutné vyřešit tuto zásadní otázku stanoviska, dříve než přejdeme k otázce, o níž máme diskutovat. Jinak bychom ztratili orientaci a nebyli bychom s to správně vysvětlovat mezinárodní události.

I.

Útoky imperialistů na mezinárodní komunistické hnutí se dlouhou dobu soustřeďovaly hlavně na Sovětský svaz. Nedávné spory uvnitř mezinárodního komunistického hnutí se většinou rovněž týkaly hodnocení Sovětského svazu. Proto je problém, jak správně hodnotit zásadní linii Sovětského svazu v revoluci a ve výstavbě, problémem stěžejním, problémem, který musejí marxisté-leninovci rozřešit.

Marxistická theorie proletářské revoluce a diktatury proletariátu je vědeckým shrnutím zkušeností dělnického hnutí. Avšak s výjimkou Pařížské komuny, která trvala pouhých 72 dnů, nedožili se Marx a Engels proletářské revoluce a diktatury proletariátu, za kterou bojovali celý svůj život. V roce 1917 uskutečnil ruský proletariát, vedený Leninem a Komunistickou stranou Sovětského svazu, vítěznou proletářskou revoluci a nastolil diktaturu proletariátu; pak úspěšně vybudoval socialistickou společnost. Od té doby se staly theorie a ideály vědeckého socialismu živou skutečností. Tak ruská Říjnová revoluce z roku 1917 zahájila novou éru nejen v dějinách komunistického hnutí, ale i v dějinách celého lidstva.

Sovětský svaz dosáhl za 39 let od revoluce obrovských úspěchů. Když odstranil systém vykořisťování, skoncoval Sovětský svaz s anarchií, s krisemi a nezaměstnanost v hospodářském životě. Sovětské hospodářství a kultura učinily pokroky tempem, jakého kapitalistické země nejsou schopny. Hrubá výroba průmyslu SSSR v roce 1956 dosáhla třicetinasobku nejvyšší předrevoluční úrovně z roku 1913. Země, která před revolucí byla průmyslově zaostalá a měla velké procento negramotných, stala se nyní druhou největší průmyslovou velmocí světa, vlastníci vědecké a technické síly, které jsou pokročilé v každém směru, a vysoce vyvinutou socialistickou kulturu. Pracující Sovětského svazu, kteří před revolucí byli utlačováni, stali se pány své země a své společnosti; projevili velké nadšení a tvůrčí aktivitu v revolučním boji i ve výstavbě a v jejich hmotném i kulturním životě nastaly zásadní změny. Před Říjnovou revolucí bylo Rusko žalářem národů, avšak v rámci Sovětského svazu dosáhly tyto národy rovnoprávnosti a vyvinuly se rychle v pokročilé socialistické národy.

Vývoj v Sovětském svazu nebyl bez překážek. V letech 1918-1920 se stala země obětí útoku čtrnácti kapitalistických států. V prvních letech prošel Sovětský svaz tak těžkými zkouškami, jako byly občanská válka, hladomor, hospodářské potíže a rozbíječská frakční činnost uvnitř strany. V rozhodném období druhé světové války, než západní mocnosti zahájily druhou frontu, čelil Sovětský svaz sám útokům milionových Hitlerových vojsk a jeho partnerů a porazil je. Tyto těžké zkoušky Sovětský svaz nezničily a nezastavily jeho postup vpřed.

Existence Sovětského svazu otřásla imperialistickou nadvládou v samých základech a přinesla nesmírné naděje, důvěru i odhodlání všem revolučním hnutím dělníků a osvobozeneckým hnutím utlačených národů. Pracující lidé všech zemí pomáhali Sovětskému svazu a Sovětský svaz pomáhal jim. SSSR provádí zahraniční politiku, která hájí světový mír, uznává rovnoprávnost všech národů a bojuje proti imperialistické agresí. Sovětský svaz byl hlavní silou ve světě, která rozdrtila fašistickou agresí. Hrdinná Sovětská armáda osvobodila východoevropské země, část střední Evropy, severovýchodní Čínu a severní Koreu spolu s lidovými silami těchto zemí. Sovětský svaz navázal přátelské styky se všemi lidově demokratickými zeměmi, pomáhal jim při hospodářské výstavbě a spolu s nimi vytvořil mocnou baštu světového míru – tábor socialismu. Sovětský svaz je také mocnou podporou hnutí utlačených národů za nezávislost, mírového hnutí lidu celého světa a mnoha nových mírumilovných států v Asii a v Africe, vytvořených po druhé světové válce.

To jsou nezvratná fakta, která lidé již dlouho znají. Proč je tedy třeba je znovu uvádět? Proto, že nepřátelé komunismu toto vše neustále popírají, a také někteří komunisté v nynější době, když zkoumají sovětské zkušenosti, často zaměřují svou pozornost na druhotné aspekty této otázky a pomíjejí aspekty hlavní.

Mezinárodní význam sovětských zkušeností z výstavby a revoluce je možno posuzovat z různých hledisek. Část úspěšných zkušeností Sovětského svazu má v nynějším stadiu historie lidstva zásadní a všeobecný význam. Tato část sovětských zkušeností je nejdůležitější. Druhá část nemá všeobecný význam. Kromě toho došlo v Sovětském svazu také k chybám a neúspěchům. Žádná země se jim nikdy nemůže plně vyhnout, i když se mohou ve své formě i stupni důležitosti lišit. A pro Sovětský svaz bylo tím těžší se jim vyhnout, protože byl první socialistickou zemí a nemohl se řídit žádnými úspěšnými zkušenostmi jiných zemí. Takovéto chyby a neúspěchy však dávají všem komunistům nesmírně užitečné poučení. Proto je třeba všechny sovětské zkušenosti, i některé chyby a neúspěchy, pečlivě studovat, při čemž zásadní část úspěšných sovětských zkušeností má obzvláštní význam. Skutečné důkazy rozvoje Sovětského svazu, základní zkušenosti

z výstavby a revoluce v SSSR jsou obrovskými úspěchy, jsou první vítěznou písni marxismu-leninismu v historii lidstva, která se rozlétla po světě.

Co tvoří zásadní zkušenosti Sovětského svazu v revoluci a výstavbě? Podle našeho názoru by se mělo za zásadní považovat při nejmenším toto:

1. Pokrokoví příslušníci proletariátu se organisují v komunistické straně, která své akce řídí marxismem-leninismem, je vybudována podle zásad demokratického centralismu, ustavuje těsné spojení s masami, snaží se stát jádrem pracujících mas a vychovává členy strany a masy lidu v duchu marxismu-leninismu.

2. Proletariát, který pod vedením komunistické strany soustřeďuje všechny pracující, v revolučním boji odnímá buržoasii politickou moc.

3. Po vítězství revoluce proletariát pod vedením komunistické strany soustřeďuje široké masy lidu na základě svazku dělníků a rolníků, ustavuje diktaturu proletariátu nad třídami statkářů a kapitalistů, potlačuje odpor kontrarevolučních sil, uskutečňuje znárodnění průmyslu a postupnou kolektivisaci zemědělství, čímž odstraňuje systém vykořisťování, soukromé vlastnictví výrobních prostředků a třídy.

4. Stát v čele s proletariátem a komunistickou stranou vede lid při plánovitém rozvoji socialistického hospodářství a kultury a na této základně postupně zvyšuje životní úroveň lidu, a co více, aktivně bojuje za přípravu podmínek a přechod ke komunistické společnosti.

5. Stát vedený proletariátem a komunistickou stranou se staví rozhodně proti imperialistické agresi, uznává rovnoprávnost všech národů a hájí světový mír; pevně dodržuje zásady proletářského internacionalismu, snaží se získat podporu pracujících všech zemí a současně se snaží pomáhat jim i všem utlačeným národům.

To, co obvykle označujeme za cestu Říjnové revoluce, znamená právě tyto zásadní věci, necháváme-li stranou konkrétní formy, v jakých se revoluce projevovala v určité době nebo na určitém místě. Tyto zásadní věci znamenají všeobecnou pravdu marxismu-leninismu, která je platná pro všechny země.

Průběh revoluce a výstavby v různých zemích má kromě těchto společných rysů také odlišné konkrétní rysy, které se různí. V tomto smyslu má každá země svou vlastní konkrétní cestu vývoje. Budeme se touto otázkou zabývat později. Avšak pokud jde o základní principy, odráží cesta Říjnové revoluce všeobecně platné zákony revoluce a výstavby v určitém stadiu dlouhého vývoje lidské společnosti. Není to jen osvědčená cesta proletariátu Sovětského svazu, nýbrž je to také osvědčená cesta, po níž musí jít proletariát všech zemí, aby dosáhl vítězství. Právě z tohoto důvodu prohlásil Ústřední výbor Komunistické strany Číny ve své politické zprávě na VIII. sjezdu strany: »Přestože revoluce v naší zemi má mnoho svých zvláštností, považují čínští komunisté své dílo za pokračování Velké říjnové revoluce.«¹

V nynější mezinárodní situaci má obhajoba této marxisticko-leninské cesty, zahájené Říjnovou revolucí, zvlášť velký význam. Když imperialisté prohlašují, že chtějí dosáhnout »změny charakteru komunistického světa«, pak je to právě tato revoluční cesta, kterou chtějí změnit. Po desetiletí byly názory všech revisionistů, směřující k revisi marxismu-leninismu, a pravicové oportunistické myšlenky, které rozšiřovali, zaměřeny právě k tomu, aby proletariát svedly s této cesty, která je pro něj nevyhnutelná. Je úkolem všech komunistů sjednotit proletariát a masy lidu,

rozhodně odrazit zuřivý nápor imperialistů proti socialistickému světu a jít s odhodláním vpřed po cestě zahájené Říjnovou revolucí.

II.

Lidé se ptají: Byla-li cesta Sovětského svazu v revoluci a výstavbě správná, jak tedy mohlo dojít ke Stalinovým chybám?

Zabývali jsme se touto otázkou v článku otištěném v dubnu t. r. Avšak po nedávných událostech ve východní Evropě a po jiných událostech s tím spojených stala se otázka správného pochopení a zhodnocení Stalinových chyb otázkou velmi důležitou, silně ovlivňující vnitřní vývoj komunistických stran mnoha zemí, semknutost komunistických stran a společný boj komunistických sil celého světa proti imperialismu. Proto musíme své názory na tyto otázky dále rozvést.

Stalin má obrovské zásluhy o rozvoj Sovětského svazu a o rozvoj mezinárodního komunistického hnutí. V článku »O historických zkušenostech diktatury proletariátu« jsme psali:

»Po Leninově smrti Stalin jako nejvyšší funkcionář strany a státu tvůrčím způsobem uplatňoval a rozvíjel marxismus-leninismus; v boji za obhájení Leninova odkazu proti nepřítelům leninismu – trockistům, zinověvcům a jiným agentům buržoasie. Stalin vyjadřoval vůli s přání lidu, byl důstojným a vynikajícím zástancem marxismu-leninismu. Stalin si získal podporu sovětského lidu i velké zásluhy v dějinách především proto, že spolu s ostatními vedoucími činiteli Komunistické strany Sovětského svazu hájil leninskou linii industrialisace sovětské země a kolektivisace zemědělství. Komunistická strana Sovětského svazu uskutečnila tuto linii, s tím bylo dosaženo vítězství socialistického zřízení, vytvořeny podmínky pro vítězství Sovětského svazu ve válce proti Hitlerovi. Všechna tato vítězství sovětského lidu odpovídají zájmům dělnické třídy a všeho pokrokového lidstva. Jméno Stalinovo se proto zcela přirozeně těšilo obrovské slávě na celém světě.«

Stalin se však dopustil některých vážných chyb ve vnitřní i zahraniční politice Sovětského svazu. Stalinovy metody kategorického rozhodování v práci poškodily do určité míry zásadu demokratického centralismu jak v životě strany, tak i ve státním systému SSSR narušily jednu část socialistické zákonnosti. Vážné odtržení od mas, kterého se dopustil Stalin v mnoha oblastech práce, a výlučné rozhodování v mnoha důležitých politických otázkách nevyhnutelně vedlo k závažným chybám. Tyto chyby se zvláště zřetelně projevíly v otázkách likvidace kontrarevoluce a v otázkách vztahů k některým cizím zemím. Při likvidaci kontrarevolucionářů Stalin na jedné straně trestal mnoho kontrarevolucionářů, které bylo třeba potrestat, a vcelku splnil úkoly na této frontě; na druhé straně však obvinil mnoho poctivých komunistů a dobrých občanů, a to způsobilo vážné ztráty. Ve vztazích k bratrským zemím a stranám Stalin, obecně řečeno, stál na stanovisku internacionalismu a napomáhal boji lidu různých zemí i rozvoji socialistického tábora. Když bylo rozhodováno o některých konkrétních otázkách, projevoval tendenci k velmocenskému šovinismu a postrádal smysl pro rovnoprávnost, a o jeho postoji k výchově širokých mas kádru ke skromnosti již vůbec nelze hovořit. Někdy i chybně zasahoval do vnitřních záležitostí některých bratrských zemí a stran, což mělo vážné důsledky.

Jak vysvětlit tyto vážné Stalinovy chyby? Jaká je souvislost mezi těmito chybami a socialistickým systémem Sovětského svazu?

Vědecká marxisticko-leninská dialektická metoda nás učí, že jakákoliv forma výrobních vztahů i nadstavba vybudovaná na základě těchto výrobních vztahů mají svůj vlastní průběh vzniku, vývoje a odumírání. Když výrobní síly dosahují určitého stadia, přestávají jim staré výrobní vztahy v základě již odpovídat; když ekonomická základna ve svém rozvoji dosahuje určitého stadia, přestává jí stará nadstavba v základě odpovídat a v takovémto případě musí nutně dojít k přeměně základního charakteru. Kdokoliv by se postavil proti těmto přeměnám, může být historií smeten. Tento zákon lze aplikovat v různých formách na všechny typy společnosti. To znamená, že také platí pro socialistickou společnost dneška a pro komunistickou společnost zítřka.

Byly Stalinovy chyby zaviněny tím, že socialistický hospodářský a politický systém Sovětského svazu zastaral a již neodpovídal požadavkům vývoje Sovětského svazu? Rozhodně ne. Sovětská socialistická společnost je stále ještě mladá. Netrvá ještě ani 40 let. Skutečnost, že Sovětský svaz učinil tak prudký hospodářský pokrok, dokazuje, že jeho hospodářský systém v podstatě odpovídá rozvoji jeho výrobních sil a že jeho politický systém rovněž v podstatě odpovídá potřebám ekonomické základny. Stalinovy chyby nevznikly tedy ze socialistického systému; z toho vyplývá, že není třeba »korigovat« socialistický systém, aby se tyto chyby napravily. Západní buržoasie nemá právo používat Stalinových chyb k tomu, aby dokazovala, že socialistický systém je »chybný«. Stejně nepřesvědčivě zní argumenty těch, kteří vidí Stalinovy chyby v řízení ekonomických záležitostí sovětskou socialistickou státní mocí a kteří se domnívají, že jakmile se vláda chopí hospodářských záležitostí, musí se stát »byrokratickým aparátem«, který překáží rozvoji socialistických sil. Nikdo přece nemůže popřít, že obrovský rozmach sovětského hospodářství je právě výsledkem plánovaného řízení hospodářských záležitostí státem pracujících. Hlavní chyby, jichž se dopustil Stalin, měly však velmi málo společného s nedostatky státních orgánů, které řídily hospodářské záležitosti.

Avšak i tam, kde základní systém odpovídá potřebám, jsou stále ještě určité rozpory mezi výrobními vztahy a výrobními silami, mezi nadstavbou a ekonomickou základnou. Tyto rozpory jsou vyjádřeny v nedostacích určitých článků ekonomického a politického systému. I když není třeba provést zásadní změny, aby se tyto rozpory odstranily, je nutno učinit včas některá opatření.

Můžeme zaručit, že nedojde k chybám, máme-li základní systém, který odpovídá potřebám, a jestliže jsme urovnali rozpory běžného charakteru v tomto systému? (Podle dialektické metody jsou to rozpory ve stadiu »kvantitativních změn«.) Věc není tak jednoduchá. Systém má rozhodující význam, avšak systém sám o sobě není všemocný. Žádný systém, ať je sebelepší, nás nemůže ubránit před vážnými chybami v práci. Máme-li správný systém, pak je hlavní otázka, zda ho budeme umět správně používat, zda budeme mít správnou politiku, správné metody a styl práce. Bez toho se lidé mohou stejně jako dříve i za správného systému dopustit vážných chyb, stejně jako dříve mohou, využívající dobrého státního aparátu, provádět zcela nesprávné věci.

Abychom vyřešili uvedené problémy, musíme se opírat o shromážděné zkušenosti a o ověřování praxí, nemůžeme je však vyřešit naráz. Ba co více, při stále se měnících podmínkách vznikají nové problémy, jakmile jsou staré problémy vyřešeny, a neexistuje řešení, které by platilo věčně. Jestliže se díváme s tohoto hlediska, pak i v socialistické zemi, kde již byly vybudovány pevné základy, v některých člancích nadstavby a výrobních vztahů jsou také ještě nedostatky v politice strany a státu, ve stylu a metodách práce také ještě existují ty či ony přehmaty. Na tom není vůbec nic divného.

V socialistických zemích je úkolem komunistické strany a státu opírat se o sílu mas a kolektivu a dělat včas úpravy v různých člancích hospodářského a politického systému a včas odhalovat a napravovat chyby v práci. Subjektivní chápání skutečnosti vedoucími činiteli strany a státu ovšem nikdy nemůže stoprocentně odpovídat objektivní skutečnosti. Proto jsou v jejich práci jednotlivé, dílčí a dočasné chyby stále nevyhnutelné. Avšak jen jestliže budeme přísně dodržovat a nadto usilovně rozvíjet vědu marxisticko-leninského dialektického materialismu, jen jestliže budeme neúchylně dodržovat systém demokratického centralismu strany a státu, jen jestliže se budeme opravdově opírat o masy, můžeme se vyhnout vážným chybám celostátního a dlouhodobého charakteru.

Důvod, proč se některé Stalinovy chyby v pozdějším období jeho života staly tak vážnými, nabyly celostátního a dlouhodobého charakteru a proč nebyly včas napraveny, byl právě v tom, že Stalin se v některých oblastech a do určité míry odtrhl od mas a od kolektivu a porušil systém demokratického centralismu strany a státu. Důvodem tohoto částečného porušení demokratického centralismu byly určité sociální a historické podmínky: strana ještě neměla dostatečné zkušenosti ve vedení státu; nové zřízení ještě nebylo dostatečně upevněno, aby mohlo odolávat všem vlivům staré éry (proces upevnění nového zřízení a odumírání starých vlivů neprobíhá rovnoměrně, určité prudké stoupání nebo klesání není v období historických přelomů vzácností). Napjatý boj uvnitř i mimo zemi sehrál omezující úlohu v rozvoji některých stránek demokracie atd. Avšak tyto objektivní podmínky vůbec nestačí k tomu, aby se možnost dělat chyby změnila ve skutečnost. Lenin, který pracoval za podmínek mnohem složitějších a obtížnějších než Stalin, nedopouštěl se chyb, jakých se dopouštěl Stalin. Zde je rozhodujícím činitelem lidské myšlení. Řada vítězství a chvalozpěvy v posledních letech jeho života stouply Stalinovy do hlavy. Způsob jeho myšlení se částečně, avšak hrubě odchýlil od dialektického materialismu a upadl do subjektivismu. Začal slepě věřit ve svou vlastní moudrost a autoritu; nechtěl vážně zkoumat a studovat rozmanitou a složitou skutečnou situaci, nechtěl pozorně naslouchat názorům svých soudruhů a hlasu mas. V důsledku toho některá jeho politická rozhodnutí a opatření často přímo odporovala objektivní skutečné situaci. Často dlouho a tvrdošijně trval na provádění těchto chybných věcí a nemohl proto napravit své chyby včas.

Komunistická strana Sovětského svazu učinila opatření, aby napravila Stalinovy chyby a odstranila jejich důsledky. Tato opatření již začínají nést ovoce. XX. sjezd Komunistické strany Sovětského svazu ukázal velkou rozhodnost a odvahu tím, že skoncoval se slepou důvěrou ve Stalina, že odhalil závažnost Stalinových chyb a odstranil jejich důsledky. Marxisté-leninovci na celém světě a všichni, kdo sympatisují s věcí komunismu, podporují úsilí Komunistické strany Sovětského svazu o nápravu chyb a doufají, že snahy sovětských soudruhů budou mít plný úspěch. Protože Stalinovy chyby nebyly krátkodobé, je zřejmé, že nápravy nelze dosáhnout přes noc, ale že je třeba dlouhodobého úsilí a důkladné ideologické výchovy. Jsme přesvědčeni, že velká Komunistická strana Sovětského svazu, která již překonala nesčetné obtíže, překoná i tyto obtíže a dosáhne svých cílů.

Nelze samozřejmě očekávat, že toto úsilí Komunistické strany, Sovětského svazu o nápravu chyb se bude těšit podpoře se strany buržoasie a pravicových sociálně demokratických stran na Západě. Využívají toho, aby zastřely správnou stránku Stalinovy činnosti, jakož i obrovské úspěchy Sovětského svazu a celého socialistického tábora, kterých bylo dříve dosaženo, a aby vyvolaly zmatek a rozkol v komunistických řadách, neustále nazývají nápravu Stalinových chyb t. zv. bojem proti stalinismu«, bojem t. zv. »protistalinistů« se »stalinisty«. Původ jejich zlých úmyslů je

žřetelný. Bohužel, názory tohoto druhu získaly půdu i mezi některými komunisty. Považujeme za nesmírně škodlivě, jestliže komunisté rozšiřují takové názory.

Všichni vědí, že přes některé vážné chyby, kterých se Stalin dopustil v pozdním období svého života, jeho život zůstává dále životem velikého marxisticko-leninského revolucionáře. Ve svém mládí Stalin bojoval proti carismu a za rozšiřování marxismu-leninismu. Když vstoupil do ústředního řídícího orgánu strany, zúčastnil se boje, který připravoval půdu pro revoluci roku 1917. Po Říjnové revoluci bojoval za obranu revolučních vymožeností. Téměř třicet let po Leninově smrti bojoval za výstavbu socialismu, obranu socialistické vlasti a za rozvoj světového komunistického hnutí. Vcelku Stalin od začátku až do konce stál v čele historického dění a řídil boj; byl nesmířitelným nepřítelem imperialismu. Dokonce je možno říci, že i když se dopustil chyb, věřil, že toto jednání je nutné pro obranu zájmů pracujících před útoky nepřátel. Právě v tom tkví jeho tragédie. Ať je tomu jakkoliv, i když Stalinovy chyby způsobily Sovětskému svazu zbytečné ztráty, přece však v období Stalinova vedení učinil socialistický Sovětský svaz obrovský pokrok ve svém rozvoji. Tento nezvratný fakt svědčí nejen o síle socialistického systému, ale i o tom, že Stalin byl přes to vše pevný komunista. Proto, shrneme-li Stalinovy myšlenky a jeho činnost, musíme současně vidět jeho kladné i záporné stránky, jeho zásluhy a chyby. Jestliže posuzujeme otázku všestranně, když už je nutno hovořit o jakémisi »stalinismu«, pak je možno jen říci, že to znamená především komunismus a marxismus-leninismus, a to je hlavní, a teprve na druhém místě jsou nesmírně vážné chyby, které škodí marxismu-leninismu a musí být důsledně napraveny. I když je třeba někdy tyto chyby zdůraznit, aby mohly být napraveny, je také třeba postavit je do pravého světla, aby bylo možno je správně zhodnotit a aby se zabránilo jejich nesprávnému chápání. Porovnájí-li se Stalinovy chyby se zásluhami, pak chyby stojí až na druhém místě.

Jedině zaujmeme-li objektivní a analytické stanovisko, můžeme správně zhodnotit Stalina a všechny soudruhy, kteří se pod jeho vlivem dopouštěli podobných chyb, a správně se s jejich chybami vypořádat. Protože se těchto chyb dopouštěli komunisté při své práci, jde tu o vnitřní otázku komunistických řad, o otázku, co je správné a co chybné, a nikoliv o otázku postoje v třídním boji. Musíme k těmto lidem zaujmout soudružské stanovisko a nejednat s nimi jako s nepřáteli. Když kritisujeme jejich chyby, musíme obhajovat to, co je v jejich práci správné, a nesmíme šmahem odmítat všechno, co udělali. Jejich chyby mají sociální i historické kořeny a zvláště kořeny gnoseologické. Jestliže tedy došlo k těmto chybám, stejně může dojít k takovým chybám i v práci jiných soudruhů. Proto, jakmile jsme chyby poznali a začali je napravovat, je nutno považovat je za vážná ponaučení, za poznatek, kterého je možno využít ke zvýšení politického uvědomění všech komunistů, a tím zabránit opakování těchto chyb a napomáhat tak věci komunismu. Zaujmeme-li však naproti tomu k soudruhům, kteří chybili, naprosto negativní postoj, budeme-li s nimi zacházet nepřátelsky a diskriminovat je tím, že je budeme nazývat tak či onak, pak jim nepomůžeme, aby získali ponaučení, které by měli získat. A nadto, protože by to znamenalo směšovat dva zcela rozličné druhy rozporů (rozpory ve vlastních řadách a rozpory mezi námi a nepřítelem), pomáhalo by to objektivně nepříteli bojovat proti komunistům a rozkládat komunistické posice.

Postoj, který zaujal soudruh Tito a jiní vedoucí soudruzi ze Svazu komunistů Jugoslávie k Stalinovým chybám a jiným s tím souvisícím otázkám, jak to ukazují jejich nedávno uveřejněné názory, nemůžeme považovat za vyrovnaný nebo objektivní. Je pochopitelné, že jugoslávští soudruzi jsou zvláště rozhořčeni Stalinovými chybami. V minulosti prokazovali obdivuhodné úsilí zůstat věrni socialismu za obtížných podmínek. Také jejich pokusy s demokratickým řízením

hospodářských podniků a jiných socialistických organizací na sebe soustředily pozornost. Čínský lid vítá smíření mezi Sovětským svazem a jinými socialistickými zeměmi na jedné straně a Jugoslávii na straně druhé, jakož i navázání a rozvoj přátelských vztahů mezi Čínou a Jugoslavií. Stejně jako jugoslávský lid doufá i čínský lid, že se Jugoslávie bude těšit stále většímu rozkvětu a že bude sílit na svém postupu k socialismu. Souhlasíme také s některými názory v projevu soudruha Tita, na příklad s tím, jak odsoudil maďarské kontrarevolucionáře, a s jeho podporou dělnicko-rolnické revoluční vlády v Maďarsku, s tím, jak odsoudil Británii, Francii a Izrael za jejich agresí proti Egyptu, a s jeho odsouzením Francouzské socialistické strany pro její politiku agrese. Avšak udivuje nás, že ve svém projevu útočil takřka na všechny socialistické země a na četné komunistické strany. Soudruh Tito hovořil o »zatvrzelých stalinistech, kterým se v různých stranách stále daří udržovat se na svých místech a kteří by chtěli upevnit své panství a vnucovat své stalinistické tendence vlastnímu lidu a dokonce i jiným«. Prohlašuje: »Spolu s polskými soudruhy budeme muset bojovat proti takovým tendencím, které se objevují v různých jiných stranách, ať již ve východních zemích nebo na západě.« Projevy vedoucích soudruhů polské strany, ve kterých by zaujali takovéto nepřátelské stanovisko k bratrským stranám, jsme nečetli. Myslíme, že je třeba v souvislosti s těmito názory soudruha Tita prohlásit, že zaujal nesprávné stanovisko, když si vybral »stalinismus« a »stalinistické živly« atd. jako předmět svých útoků a když tvrdil, že otázkou nyní je, zda zvítězí kurs, »který zahájila Jugoslávie«, nebo t. zv. »stalinistický kurs«. To může jediné způsobit rozkol v komunistickém hnutí.

Soudruh Tito správně zdůraznil, že »hledíce na nynější události v Maďarsku s perspektivou: socialismus nebo kontrarevoluce musíme hájit nynější Kádárovu vládu a musíme ji pomáhat«. Avšak pomoc maďarské vládě a její obhajoba mohou být sotva označeny za smysl dlouhého projevu o maďarské otázce, který pronesl ve Svazové lidové skupštině FLRJ náměstek předsedy Svazové výkonné rady Jugoslávie soudruh Kardelj. Ve svém výkladu o maďarských událostech soudruh Kardelj nejen vůbec nerozlišoval mezi námi a nepřítelem, ale řekl dokonce na adresu maďarských soudruhů, že »je třeba zásadní změny v (maďarském) politickém systému«. Vyzval je rovněž, aby odevzdali státní moc úplně budapeštské dělnické radě a jiným oblastním dělnickým radám, »bez ohledu na to, co se z dělnických rad stalo«, a prohlásil, že »nemusejí mrhat svým úsilím o obnovu komunistické strany«. Je to proto, řekl, že pro masy je strana zosobněním byrokratického despotismu«. Je to návod k »protistalinskému kursu«, který soudruh Kardelj vypracoval pro bratrské strany. Soudruzi v Maďarsku tento návrh soudruha Kardelje odmítli. Rozpustili budapeštskou a jiné oblastní dělnické rady, které ovládli kontrarevolucionáři, a vytrvale rozvíjejí socialistickou dělnickou stranu. Soudíme, že maďarští soudruzi tak činí zcela správně, protože jinak by budoucnost Maďarska patřila nikoliv socialismu, ale kontrarevoluci.

Je jasné, že jugoslávští soudruzi zacházejí příliš daleko. I když část jejich kritiky bratrských stran byla oprávněná, přesto jejich základní stanovisko a jejich metody porušují zásady soudružské diskuse. Nechceme zasahovat do vnitřních záležitostí Jugoslávie, ale to, co jsme uvedli, nejsou zdaleka vnitřní záležitosti. Chceme-li upevnit jednotu mezinárodních komunistických řad a zabránit tomu, aby se vytvořily podmínky, kterých by nepřítel mohl využít k vyvolání zmatku a rozporu v našich řadách, nemůžeme než nabídnout jugoslávským soudruhům bratrskou radu.

III.

Jedním z vážných důsledků Stalinových chyb byl i růst dogmatismu. Při kritice Stalinových chyb zahájily komunistické strany v různých zemích boj proti dogmatismu. Tento boj je velmi nutný. Avšak zaujímá-li se záporné stanovisko ke všemu, co je spjato se Stalinem, a vytyčuje-li se

nesprávné heslo boje proti »stalinismu«, pomáhají tím někteří komunisté podporovat revisionistický směr proti marxismu-leninismu. Tato revisionistická tendence nesporně podporuje imperialistické útoky proti komunistickému hnutí a imperialisté jí také vskutku aktivně využívají. I když se budeme rozhodně stavět proti dogmatismu, musíme se současně rozhodně postavit proti revisionismu.

Marxismus-leninismus má za to, že jsou ve vývoji lidské společnosti společné základní zákonitosti, že různé země a národy mají své zvláštnosti, které se od sebe velice liší. Tak všechny národy procházejí třídním bojem a dostanou se nakonec ke komunismu cestami, jež jsou v podstatě stejné, avšak ve specifických formách odlišné. Věc proletariátu zvítězí v dané zemi jen tehdy, jestliže všeobecná pravda marxismu-leninismu je správně aplikována ve světle zvláštních národních rysů v této zemi. A pokud tomu tak bude, bude proletariát hromadit nové zkušenosti a tím pomáhat věci jiných národů i obohacovat společnou pokladnici marxismu-leninismu. Dogmatici nemohou pochopit, že všeobecná pravda marxismu-leninismu se konkrétně projevuje a stane se účinnou v reálném životě jedině prostřednictvím specifických národních charakteristických zvláštností. Nejsou ochotni podrobně studovat sociální a historické zvláštnosti své vlastní země a svého národa nebo prakticky aplikovat všeobecnou pravdu marxismu-leninismu se zřetelem na tyto zvláštnosti. Proto nemohou dovést věc proletariátu k vítězství.

Jestliže je marxismus-leninismus vědeckým zobecněním zkušeností dělnického hnutí v různých zemích, je logické, že musí přisuzovat důležitost uplatňování zkušenosti pokročilých zemí. Lenin napsal ve své knize »Co dělat?«: »Sociálně demokratické hnutí je svou podstatou mezinárodní. To znamená nejen to, že musíme bojovat proti nacionálnímu šovinismu. To znamená též, že hnutí vznikající v mladé zemi může být úspěšné jenom tehdy, používá-li v praxi zkušenosti jiných zemí.«² Lenin tím měl na mysli, že ruské dělnické hnutí, které bylo v začátcích, musí využít zkušenosti dělnického hnutí v západní Evropě. Tento jeho názor platí stejně pro využívání sovětských zkušeností mladšími socialistickými zeměmi.

Je však třeba mít správnou metodu, jak se učit. Všechny zkušenosti Sovětského svazu, včetně základních zkušeností, jsou omezeny rámcem určitých národních charakteristických rysů a žádná jiná země je nesmí mechanicky napodobovat. A nadto, jak již bylo zdůrazněno výše, jsou součástí sovětských zkušeností i zkušenosti získané z chyb a neúspěchů. Všechny tyto zkušenosti, jak z úspěchů, tak i z neúspěchů, jsou neocenitelným pokladem pro všechny ty, kteří se z nich dovedou učit, neboť jim mohou pomoci vyhnout se oklikám a omezit své ztráty na nejmenší míru. Na druhé straně může mechanické napodobování zkušeností, které byly úspěšné v Sovětském svazu nemluvíme-li již o zkušenostech z neúspěchů — vést také k neúspěchům v jiných zemích. Lenin v pasáži, kterou jsme již citovali, praví: »K tomu však (k použití zkušeností jiných zemí — pozn. red.) nestačí pouze znát tyto zkušenosti anebo pouze opisovat poslední resoluce. K tomu je zapotřebí umět zaujímat kritické stanovisko k těmto zkušenostem a samostatně je prověřovat. Kdo si jen představí, jak ohromně se rozrostlo a rozvětвило dnešní dělnické hnutí, pochopí, jaké zásoby theoretických sil a politických (jakož i revolučních) zkušeností je zapotřebí ke splnění tohoto úkolu.«³ Je zřejmé, že v zemích, kde dosáhl proletariát moci, je problém mnohem složitější, než jak o tom hovořil Lenin.

V dějinách Komunistické strany Číny v letech 1931 až 1934 byli dogmatici, kteří odmítali uznávat specifické rysy Číny a mechanicky napodobovali některé zkušenosti ruské revoluce, čímž způsobili revolučním silám naší země vážné ztráty. Tyto ztráty byly pro naši stranu velkým poučením. V období mezi konferencí v Cun-i v roce 1935 a VII. sjezdem strany v roce 1945 naše

strana tuto nesmírně škodlivou dogmatickou linii úplně odstranila, sjednotila všechny své členy, včetně těch, kteří se dopustili chyb, rozvinula lidové síly, a tím dosáhla vítězství revoluce. Kdyby to nebyla učinila, nedosáhla by vítězství. Jen proto, že jsme překonali dogmatickou linii, má naše strana nyní možnost dopouštět se poměrně méně chyb při přejímání zkušeností Sovětského svazu a jiných bratrských zemí. A proto také nyní můžeme plně chápat, jak je pro naše polské a maďarské soudruhy nutné a naléhavé napravit dnes dogmatické chyby minulosti.

Je třeba napravovat chyby dogmatismu, kdykoliv a kdekoliv se vyskytnou. Budeme i nadále napravovat takové chyby v naší práci a předcházet jim. Odpor k dogmatismu však nemá nic společného se smířlivostí k revisionismu. Marxismus-leninismus uznává, že komunistické hnutí v různých zemích musí nutně mít své národní zvláštnosti. To však vůbec neznamená, že nemá také určité společné základní rysy nebo že by se mohlo odchýlit od všeobecné pravdy marxismu-leninismu. Při nynější vlně antidogmatismu se nacházejí u nás i v zahraničí lidé, kteří pod záminkou boje proti mechanickému přejímání sovětských zkušeností neuznávají mezinárodní význam základních zkušeností Sovětského svazu a kteří pod pláštěm tvůrčího rozvoje marxismu-leninismu popírají význam všeobecné pravdy marxismu-leninismu.

Protože se Stalin a bývalí vedoucí činitelé některých jiných socialistických zemí dopustili vážných chyb, porušování socialistické demokracie, pokoušejí se někteří kolísaví lidé v řadách komunistů pod záminkou rozvoje socialistické demokracie oslabovat nebo likvidovat diktaturu proletariátu, demokratický centralismus socialistického státu a vedoucí úlohu strany.

Nemůže být pochyb o tom, že v diktatuře proletariátu musí být diktatura nad kontrarevolučními silami těsně spjata s nejširší lidovou, t. j. socialistickou demokracií. Důvod, proč je diktatura proletariátu silná, proč je schopná porazit mocné nepřátele vnitřní i vnější, aby se chopila velké historické úlohy vybudování socialismu, je v tom, že je diktaturou pracujících nad vykořisťovateli, diktaturou většiny nad menšinou, a dává širokým masám pracujících demokracii, která není dosažitelná v žádném buržoasně demokratickém státě. Nepodaří-li se vytvořit těsné spojení s masami pracujících a získat jejich nadšenou podporu, není možná žádná diktatura proletariátu, a rozhodně není možná pevná diktatura proletariátu. Čím ostřejší je třídní boj, tím více je třeba, aby proletariát co nejrozhodněji a co nejúplněji spoléhal na široké masy lidu a plně rozvinul revoluční nadšení lidu k porážce kontrarevolučních sil. Zkušenosti urputných a velkolepých bojů mas v Sovětském svazu za Říjnové revoluce a za občanské války dokazují plně tuto pravdu. Právě ze sovětských zkušeností z tohoto období odvozuje naše strana »linii mas«, o níž Komunistická strana Číny neustále hovoří. Ostré boje v Sovětském svazu v té době závisely hlavně na přímých akcích lidových mas a samozřejmě byla jen malá možnost, aby se mohly plně uplatnit demokratické metody. I když po odstranění vykořisťovatelských tříd a potom, kdy kontrarevoluční síly byly v základě již zničeny, bylo stále nutné, aby diktatura proletariátu byla uplatňována vůči zbytkům vnitřní kontrarevoluce— tyto zbytky nemohou být úplně vymýceny, dokud existuje imperialismus – mělo být její ostří namířeno hlavně proti agresivním silám zahraničního imperialismu. Za těchto podmínek bylo třeba postupně rozvíjet v politickém životě země demokratické metody a zdokonalovat je, bylo třeba ozdravovat socialistickou zákonnost, bylo třeba zesílit kontrolu lidu nad státními orgány, rozvíjet demokratické metody v řízení státu a podniků, navázat těsnější spojení mezi státními orgány a orgány spravujícími jednotlivé podniky na jedné straně a širokými masami na straně druhé, odstranit překážky, které poškozují toto spojení, a rázněji odstraňovat byrokratické tendence. Po odstranění vykořisťovatelských tříd se nemělo nadále zdůrazňovat zostřování třídního boje, jak to činil Stalin, což způsobilo, že zdravý vývoj socialistické

demokracie byl brzděn. Komunistická strana Sovětského svazu rozhodně napravila Stalinovy chyby v tomto ohledu, a to je naprosto správné.

Socialistická demokracie by se žádným způsobem neměla stavět do protikladu k diktatuře proletariátu; rovněž ji nelze směřovat s buržoasní demokracií. Jediným cílem socialistické demokracie v oblasti politické, hospodářské i kulturní je upevňovat socialistickou věc proletariátu a všech pracujících, umožňovat rozvoj jejich aktivity při budování socialismu a plně rozvíjet jejich aktivitu v boji proti všem protisocialistickým silám. Je-li nějaká demokracie, které je možno použít pro protisocialistické účely a pro oslabení věci socialismu, pak to rozhodně není demokracie socialistická.

Někteří lidé se však na to takto nedívají. Jejich reakce na události v Maďarsku to jasně ukázala. V minulosti byla práva i revoluční nadšení maďarského lidu omezována, zatím co kontrarevolucionářům nebyla zasazena rána, kterou si zasluhovali, což mělo za následek, že bylo pro kontrarevolucionáře celkem snadné, aby v říjnu 1956 využili nespokojenosti mas a zorganizovali ozbrojenou vzpouru. To ukázalo, že v minulosti nebyla v Maďarsku skutečně ustavena diktatura proletariátu. Když však Maďarsko bylo zmítáno krizí, když stálo mezi revolucí a kontrarevolucí, mezi socialismem a fašismem, mezi mírem a válkou, jak se komunističtí intelektuálové v některých zemích dívali na tento problém? Nejenže nevytyčili otázku uskutečnění diktatury proletariátu, ale dokonce se postavili proti oprávněné akci Sovětského svazu, který přispěl na pomoc socialistickým silám v Maďarsku. Začali prohlašovat, že kontrarevoluce v Maďarsku byla revolucí, a žádali, aby dělnicko-rolnická revoluční vláda rozšířila »demokracii« na kontrarevolucionáře. V některých socialistických zemích některé listy ještě do dnešního dne otevřeně špiní revoluční opatření maďarských komunistů, kteří za obtížných podmínek hrdinně bojují, a přitom tyto listy nenapsaly téměř ani slovo o reakční mezinárodní kampani proti komunismu, proti lidu a proti míru. Co znamenají tato podivná fakta? Znamenají, že tito »socialisté, kteří se odklánějí od diktatury proletariátu a klábosí o demokracii, ve skutečnosti stojí v jedné řadě s buržoasií proti proletariátu; že vlastně žádají kapitalismus a stavějí se proti socialismu, i když si to mnozí snad sami neuvědomují. Lenin nesčetněkrát zdůrazňoval, že theorie diktatury proletariátu je nejpodstatnější součástí marxismu, že souhlas nebo nesouhlas s diktaturou proletariátu je to, co představuje »nejhlubší rozdíl mezi marxistou a tuctovým malým (i velkým) buržoou«⁴ Lenin vyzval maďarskou proletářskou vládu z roku 1919, aby použila »nemilosrdně tvrdého, rychlého a rozhodného násilí« k potlačení kontrarevolucionářů. »Kdo tohle nepochopil,« řekl, »není revolucionář, toho nutno zbavit funkce vůdce nebo rádce proletariátu.«⁵ Když tedy lidé odmítají základní marxisticko-leninské zásady diktatury proletariátu, když pomlouvačně označují tuto zásadu za »stalinismus« a »dogmatismus« jen proto, že viděli chyby, jichž se dopustil Stalin v posledních letech svého života a jichž se dopustilo bývalé maďarské vedení, pak se ubírají cestou, která vede ke zradě marxismu-leninismu a která se odklání od věci proletářské revoluce.

Ti, kdo odmítají diktaturu proletariátu, odmítají také nutnost centralismu v socialistické demokracii a vedoucí úlohu proletářské strany v socialistických zemích. Pro marxisty-leninovce samozřejmě takové myšlenky nejsou nic nového. Engels již dávno, když bojoval proti anarchistům, poukazoval na to, že dokud existuje společná akce kterékoliv sociální organizace, musí být míra autority a podřízení. Vztah mezi autoritou a autonomií je relativní a okruh jejich aplikace se mění v různých stádiích vývoje společnosti. Engels řekl, že »je...nejapné mluvit o principu autority jako o něčem absolutně špatném a o principu autonomie jako o něčem absolutně dobrém«⁶ a že každý, kdo by trval na takové absurdnosti, sloužil by ve skutečnosti reakci. V boji proti menševikům Lenin

zcela jasně zdůraznil rozhodující význam organisovaného vedení strany pro věc proletariátu. Když kritisoval německou komunistickou »levici«, zdůraznil, že popírat vedoucí úlohu strany, popírat úlohu vůdců a odmítat disciplínu se rovná »úplnému odzbrojení proletariátu ve prospěch buržoasie. To se rovná právě oné maloburžoasní roztržitésti, nestálosti a neschopnosti vytrvat, sjednotit se a svorně postupovat, která, je-li trpěna, nevyhnutelně zahubí každé proletářské revoluční hnutí.«⁷ Zastaraly tyto zásady? Nelze je uplatňovat na specifické podmínky určitých zemí? Budou se při jejich uplatňování opakovat Stalinovy chyby? Odpověď je zřejmá: ne. Tyto zásady marxismu-leninismu obstály v historické zkoušce při rozvoji mezinárodního komunistického hnutí a socialistických zemí a dosud není jediný případ, o němž by bylo možno říci, že je výjimkou. Stalinovy chyby netkvěly v tom, že byl uskutečňován demokratický centralismus v životě země, ani v tom, že se uplatňovala vedoucí úloha strany: tkvěly právě ve skutečnosti, že Stalin v určitých oblastech a do určité míry podryl demokratický centralismus a vedoucí úlohu strany. Správná praxe demokratického centralismu ve státních záležitostech a správné uplatňování vedoucí úlohy strany ve věci socialismu jsou základní zárukou, že země socialistického tábora budou s to sjednotit svůj lid, porazit nepřátele, překonat obtíže a mohutně se rozvíjet. Právě proto imperialisté a všichni kontrarevolucionáři, kteří chtějí útočit na naši věc, vždy žádali, abychom »liberalisovali«, proto vždy soustřeďovali své síly na to, aby zničili vedoucí orgány našeho boje a aby zničili komunistickou stranu, jádro proletariátu. Vyjádřili velké uspokojení z nynější »nepevnosti« některých socialistických zemí, vyplývající z porušení stranické a státní disciplíny, a využívají ji k zintenzivnění své podvratné činnosti. Tato fakta ukazují, jak velký význam má autorita demokratického centralismu a vedoucí úloha strany pro základní zájmy lidu. Není pochyb o tom, že centralismus v systému demokratického centralismu musí spočívat na široké základně demokracie a že vedení strany musí udržovat těsné spojení s masami. Všechny nedostatky v tomto směru je třeba rozhodně kritisovat a odstraňovat. Avšak cílem této kritiky má být jedině upevnění demokratického centralismu a posílení vedoucí úlohy strany. Nesmí to v žádném případě vyvolávat desorganisaci a zmatek v řadách proletariátu, jak o to usilují naši nepřátelé.

Mezi těmi, kdo se pokoušejí revidovat marxismus-leninismus pod záminkou boje proti dogmatismu, jsou někteří lidé, kteří prostě popírají, že existuje rozdíl mezi proletářskou a buržoasní diktaturou, mezi socialistickým a kapitalistickým systémem a mezi socialistickým a imperialistickým táborem. Podle nich je možné, aby některé buržoasní země budovaly socialismus, aniž projdou proletářskou revolucí, vedenou stranou proletariátu, a aniž vytvoří stát, vedený touto stranou. Podle nich je státní kapitalismus v těchto buržoasních zemích již pravý socialismus a dokonce lidská společnost jako celek již »vrůstá« do socialismu. Avšak právě v době, kdy provádějí takovouto propagandu, mobilisuje imperialismus všechny vojenské, hospodářské, diplomatické, špionážní a »morální síly, které má k dispozici, a aktivně se připravuje k »podkopávání a rozvracení« socialistických zemí, které již existují mnoho let. Buržoasní kontrarevolucionáři, kteří se buď skrývají doma, nebo jsou v emigraci, stále ze všech sil usilují o restauraci. I když revisionistické tendence slouží zájmům imperialistů, akce imperialistů neslouží revisionismu, ale ukazují jeho krach.

IV.

Jedním z nejnaléhavějších úkolů proletariátu všech zemí v jeho boji proti imperialistickým útokům je posilovat mezinárodní jednotu. Imperialisté a reakcionáři v různých zemích se snaží nejrozmanitějšími způsoby využít malicherného nacionalistického cítění a určitého národnostního odcizení mezi národy, aby rozvrátili tuto jednotu a tím zničili věc komunismu. Pevní proletářští

revolucionáři rozhodně hájí tuto jednotu, kterou považují za věc, jež je ve společném zájmu dělnické třídy všech zemí. Kolísavé živly nezaujaly v této otázce žádné pevné, vyhraněné stanovisko.

Komunistické hnutí je svým charakterem od samého začátku mezinárodní, protože dělníci všech zemí mohou skoncovat s utlačováním buržoasií a uskutečňovat své společné zájmy jediné společným úsilím. Tato mezinárodní solidarita komunistického hnutí velmi pomáhala proletariátu různých zemí v rozvoji jejich revolučního díla.

Vítězství ruské Říjnové revoluce dalo obrovský nový podnět dalšímu postupu mezinárodního proletářského revolučního hnutí. Během devětatřiceti let od Říjnové revoluce byly úspěchy mezinárodního komunistického hnutí obrovské a mezinárodní komunistické hnutí se stalo mocnou světovou politickou silou. Světový proletariát a všichni, kteří touží po osvobození, vkládají své naděje v jasnou budoucnost lidstva do vítězství tohoto hnutí.

V průběhu uplynulých devětatřiceti let byl Sovětský svaz střediskem mezinárodního komunistického hnutí díky skutečnosti, že je první vítěznou socialistickou zemí, nejmocnější a nejzkušenější zemí v socialistickém táboře od jeho vzniku, schopnou poskytovat nejvýznamnější pomoc jiným socialistickým zemím a lidu různých zemí kapitalistického světa. Toto není důsledkem svévolného rozhodnutí jednotlivce, nýbrž přirozeným důsledkem historických podmínek. V zájmu společné věci proletariátu různých zemí, společného odporu vůči útokům proti socialismu se strany imperialistického tábora, vedeného Spojenými státy, a v zájmu hospodářského a kulturního rozmachu, společného všem socialistickým zemím, musíme nadále upevňovat mezinárodní jednotu proletariátu, jejíž hlavní silou je Sovětský svaz.

Mezinárodní jednota komunistických stran je naprosto novým typem vztahů v dějinách lidstva. Je přirozené, že její rozvoj nemůže být bez obtíží. Komunistické strany musejí usilovat o jednotu mezi sebou a zároveň musejí udržovat svou samostatnost. Historické zkušenosti dokazují, že nevyhnutelně dochází k chybám, jestliže nedojde ke správnému sladění těchto dvou aspektů, když jeden nebo druhý je zanedbán. Jestliže komunistické strany všech zemí budou udržovat vztahy založené na rovnoprávnosti mezi sebou a dosáhnou jednoty názorů a činů na základě otevřené a nikoliv jen formální výměny názorů, může se jejich jednota upevnit. Naopak, jestliže ve svých vzájemných vztazích bude jedna strana vnucovat své názory druhým, anebo jestliže strany budou používat metody zasahování do vnitřních záležitostí jiných místo soudružských rad a kritiky, bude jejich jednota ohrožena. V socialistických zemích se ujaly komunistické strany odpovědnosti vedení záležitostí státu a vztahy mezi nimi se často přímo dotýkají vztahů mezi jednotlivými zeměmi a národy, takže správný přístup k těmto vztahům se stal otázkou vyžadující ještě větší obezřelosti.

Marxismus-leninismus vždy zdůrazňoval nutnost spojování proletářského internacionalismu s vlastenectvím každého národa. Komunistické strany všech zemí musí vychovávat své členy a lid v duchu internacionalismu, a to proto, že skutečné národní zájmy všech národů vyžadují přátelskou spolupráci mezi národy. Na druhé straně každá komunistická strana musí tlumočit a zastupovat oprávněné národní zájmy a cítění svého lidu. Komunisté vždy byli opravdovými vlastenci a vědí, že jediné tehdy, když správně zastupují zájmy a cítění svého národa, mohou se skutečně těšit důvěře a podpoře širokých mas svého lidu, účinně je vychovávat v duchu internacionalismu a účinně sladovat národní cítění a zájmy národů různých zemí.

Aby posílila mezinárodní solidaritu socialistických zemí, musí každá komunistická strana respektovat národní zájmy a cítění jiných zemí. Toto je zvláště důležité pro komunistickou stranu

větší země v jejich vztazích ke komunistické straně menší země, aby se vystříhala roztrpčení se strany menší země; strana větší země musí neustále dbát toho, aby udržovala postoj rovnoprávnosti. Jak správně řekl Lenin, »uvědomělý komunistický proletariát všech zemí je povinen chovat se zvláště obezřetně a zvláště ohleduplně k pozůstatkům nacionálního cítění v těch zemích a u těch národů, které byly nejdéle ujařmeny«⁸

Jak jsme již řekli, projevoval Stalin určité velmocenské tendence ve vztazích k bratrským stranám a zemím. Podstata těchto tendencí tkví v tom, že se ignorovalo nezávislé a rovnoprávné postavení komunistických stran a socialistických zemí v mezinárodním spojení. Tyto tendence mají určité historické příčiny, zastaralé zvyklosti velkých zemí v jejich vztazích k zemím malým stále ještě určitým způsobem projevují svůj vliv a řada vítězství dosažených stranou nebo zemí v revoluci často způsobuje pocit nadřazenosti.

Právě proto je třeba soustavného úsilí k překonání velmocenských tendencí. Velmocenské tendence vůbec nejsou zvláštností některé určité země. Země B je menší a zaostalejší než země A, avšak větší a pokročilejší než země C, nicméně se často soustavně staví vůči zemi C do pózy velmoci, ačkoliv si sama stěžuje na velmocenský postoj země A. My Číňané musíme mít zvláště na mysli, že rovněž Čína byla velkou říší v době dynastií Chan, Tchang. Ming a Čching. Ačkoliv se v období sta let od poloviny 19. století stala Čína obětí agrese a polokolonií a ačkoliv je stále ještě hospodářsky a kulturně zaostalá, stanou se přesto za změněných podmínek velmocenské tendence určitě vážným nebezpečím, jestliže proti nim neučiníme preventivní opatření. Je třeba dále zdůraznit, že náznaky tohoto nebezpečí se již začaly projevovat mezi některými našimi pracovníky. Proto se kladl důraz na boj proti velmocenským tendencím jak v resoluci VIII. sjezdu KS Číny, tak i v prohlášení vlády Čínské lidové republiky z 1. listopadu 1956.

Avšak nejsou to jen velmocenské tendence, které překážejí mezinárodní proletářské jednotě. V dějinách velké země projevovaly neúctu k zemím malým a dokonce je utlačovaly. A malé země nedůvěřovaly velkým a dokonce proti nim zaujímaly nepřátelské stanovisko. Obě tyto tendence stále existují ve větší či menší míře mezi národy a dokonce i v řadách dělnické třídy různých zemí. Proto, abychom posílili mezinárodní jednotu proletariátu, je kromě prvořadého úkolu překonávat velmocenské tendence ve větších zemích také třeba překonávat nacionalistické tendence v menších zemích. Bez zřetele na to, zda je země velká či malá, jestliže komunisté stavějí zájmy své vlastní země a národa proti společným zájmům mezinárodního hnutí proletariátu, jestliže z toho činí záminku pro odpor vůči společným zájmům a nesnaží se skutečně udržovat mezinárodní jednotu proletariátu v praxi, nýbrž naopak ji poškozovat, pak se dopustí vážné chyby porušování zásad internacionalismu a marxismu-leninismu.

Stalinovy chyby svého času vyvolaly vážnou nespokojenost mezi lidmi v některých východoevropských zemích. Avšak přesto není postoj některých lidí v těchto zemích vůči Sovětskému svazu oprávněný. Buržoasní nacionalisté se snaží ze všech sil zveličovat nedostatky Sovětského svazu a přehlížet jeho přínos. Pokoušejí se zabránit tomu, aby lidé přemýšleli, jak by asi imperialisté zacházeli s jejich zemí a s jejich národem, kdyby Sovětský svaz neexistoval. My čínští komunisté velmi rádi konstatujeme, že komunistické strany v Polsku a v Maďarsku již rozhodně zasahují proti činnosti temných živlů, které si vymýšlejí protisovětské pomluvy a rozdmýchávají národnostní rozpory ve vztazích k bratrským zemím, a také že tyto strany začaly rozptylovat národnostní předsudky, které existují v některých částech mas a dokonce i mezi některými členy strany. Toto je jedno z neodkladných opatření směřujících k upevnění přátelských vztahů mezi socialistickými zeměmi.

Jak jsme uvedli výše, byla zahraniční politika Sovětského svazu v podstatě v souladu se zájmy mezinárodního proletariátu, utlačených národů a národů světa. V uplynulých devětatřiceti letech vyvinul sovětský lid obrovské úsilí a přinesl hrdinné oběti při pomoci věci lidu různých zemí. Některé chyby, jichž se dopustil Stalin, nemohou rozhodně nic ubrat na těchto historických zásluhách velkého sovětského lidu.

Úsilí sovětské vlády zlepšit vztahy s Jugoslávií, její deklarace z 30. října 1956 a její jednání s Polskem v listopadu 1956 to vše vyjadřuje odhodlání Komunistické strany Sovětského svazu a sovětské vlády důsledně odstranit chyby minulosti v mezinárodních vztazích. Tato opatření sovětské vlády jsou důležitým příspěvkem k upevnění mezinárodní jednoty proletariátu.

Je zřejmé, že v nynější chvíli, kdy imperialisté zahajují zuřivé útoky proti komunistickým řadám v různých zemích, je nutné, aby proletariát všech zemí usiloval o posílení své jednoty. Ve chvíli, kdy musíme čelit silným nepřátelům, nemůže mít žádné slovo a žádný čin, který poškozuje jednotu mezinárodních komunistických řad, ať již se skrývá pod jakýmkoli jménem, naději na to, že se setká se sympatiemi a podporou komunistů a pracujících v různých zemích.

Posilování mezinárodní jednoty proletariátu kolem Sovětského svazu je nejen v zájmu světového proletariátu, ale také v zájmu hnutí všech utlačených národů za nezávislost a v zájmu světového hnutí za mír. Na základě vlastních zkušeností široké masy lidu v Asii, Africe a Latinské Americe snadno poznají, kdo jsou jejich nepřátelé a kdo jejich přátelé. Proto imperialistická kampaň proti komunismu, proti lidu a proti míru měla tak slabou odezvu u pouhé hrstky mezi celou tou miliardou lidí, která obývá tyto kontinenty. Fakta dokazují, že revoluční proletariát Sovětského svazu, Číny a ostatních socialistických zemí, jakož i imperialistických zemí pevně podporoval Egypt v jeho boji proti agresi a hnutí zemí Asie, Afriky a Latinské Ameriky za nezávislost. Socialistické země, proletariát imperialistických zemí a země bojující za národní nezávislost tyto tři síly mají společné zájmy ve svém boji proti imperialismu a jejich vzájemná podpora a pomoc mají velký význam pro budoucnost lidstva a pro světový mír. V nedávné době imperialistické síly agrese opět vyvolaly určité napětí v mezinárodní situaci. Avšak společným bojem uvedených tří sil zároveň s cílevědomým úsilím všech ostatních mírumilovných sil ve světě lze dosáhnout nového zmírnění tohoto napětí. Imperialistickým silám agrese se nepodařilo získat cokoli ze své invase do Egypta; byla jim naopak zasazena těžká rána. A dále byl, díky pomoci poskytnuté sovětskými vojsky maďarskému lidu, zmařen plán imperialistů vybudovat si válečnou základnu ve východní Evropě a rozbít jednotu socialistického tábora. Všechny socialistické země neochvějně vystupují za mírové soužití s kapitalistickými zeměmi, za rozvoj diplomatických, hospodářských a kulturních styků s nimi, za řešení mezinárodních sporů mírovým jednáním, proti přípravám nové světové války, za rozšíření pásma míru ve světě, za rozšíření oblasti míru ve světě a za rozšíření sféry uplatňování pěti zásad mírového soužití. Všechno toto úsilí bude beze sporu získávat stále větší podporu utlačovaných národů a mírumilovných lidí na celém světě. Posílení mezinárodní jednoty proletariátu způsobí, že si imperialističtí váleční štváči dobře rozmyslí začít nějaká nová dobrodružství. Proto zvítězí nakonec síly míru nad silami války, přes to, že imperialisté se stále ještě pokoušejí těmto snahám odporovat.

*

Mezinárodní komunistické hnutí má za sebou historii pouhých 92 let, počítáno od ustavení I. internacionály v roce 1864. Přes mnohé úspěchy a neúspěchy byl postup hnutí jako celku nesmírně rychlý. V průběhu první světové války se objevil Sovětský svaz, který zaujímá jednu šestinu

zemského povrchu. Po druhé světové válce vznikl tábor socialismu, který nyní zahrnuje jednu třetinu obyvatelstva světa. Když se socialistické státy dopustily těch či oněch chyb, naši nepřátelé jásají, zatím co někteří naši soudruzi a přátelé jsou deprimováni, někteří mezi nimi začínají dokonce kolísat ve své důvěře v budoucnost věci komunismu. Je však málo příčin, proč by naši nepřátelé měli jásat nebo proč by naši soudruzi a přátelé měli být deprimováni nebo proč by měli kolísat. Proletariát začal řídit stát po prvé v historii; v některých zemích k tomu došlo teprve před několika lety a v nejstarší před několika desetiletími. Proto je nemožné požadovat, aby nedocházelo k žádným neúspěchům. K dočasným a částečným neúspěchům docházelo, dochází k nim i nyní a může k nim docházet i v budoucnosti. Avšak nikdo, kdo má alespoň trochu předvídavosti, nebude deprimován nebo pesimistický pro tyto neúspěchy. Neúspěch je otcem úspěchu. Nedávné dočasné dílčí neúspěchy obohatily politické zkušenosti mezinárodního proletariátu a pomohou připravit podmínky velkým úspěchům v letech příštích. Ve srovnání s historií buržoasních revolucí ve Velké Británii a ve Francii jsou neúspěchy naší věci nepatrné. Buržoasní revoluce v Británii začala v roce 1640. Avšak po odstranění krále následovala Cromwellova diktatura. Pak došlo k restauraci monarchie v roce 1660. Teprve v roce 1688, když buržoasie provedla státní převrat a pozvala do Anglie krále, který přivezl s sebou vojska a loďstvo z Holandska, byla britská buržoasní diktatura konsolidována. V průběhu šestaosmdesáti let od začátku francouzské revoluce v roce 1789 až do roku 1875, kdy byla založena třetí republika, procházela buržoasní revoluce ve Francii zvláště bouřlivým obdobím a zmítala se v rychlých sledech mezi pokrokem a reakcí, republikanismem a monarchismem, revolučním terorem a kontrarevolučním terorem, občanskou válkou a výbojnou válkou, dobýváním cizích zemí a kapitulací před cizími zeměmi. Ačkoliv socialistická revoluce musí čelit spojenému odporu reakcionářů celého světa, je její průběh jako celku hladký a pozoruhodně stálý. To jasně ukazuje bezpříkladnou životaschopnost socialistické soustavy. Ačkoliv se mezinárodní komunistické hnutí setkal v nedávné době s určitými neúspěchy, získali jsme z nich užitečná ponaučení. Napravili jsme nebo napravujeme chyby ve vlastních řadách, které je třeba napravit. Až tyto chyby budou napraveny, budeme silnější a pevněji sjednocení než kdykoliv dříve. Navzdory výpočtům našich nepřátel nebude věc proletariátu vržena zpět, nýbrž bude dosahovat stále dalších úspěchů.

S osudem imperialismu je tomu zcela jinak. V imperialistickém světě existují zásadní rozpory zájmů mezi imperialismem a utlačovanými národy, mezi imperialistickými zeměmi samými a mezi vládou a lidem v imperialistických zemích. Tyto rozpory se stále více a více zostřují, a neexistuje lékař, jenž by mohl najít lék proti této nemoci.

Nový systém proletářské diktatury musí ovšem stále ještě čelit mnoha obtížím a má různé slabiny. Avšak ve srovnání s dobou, kdy Sovětský svaz bojoval sám, situace se podstatně zlepšila. A kromě toho, co nového vznikalo bez obtíží a slabin? Jde o budoucnost. Ať nás na naší cestě vpřed čeká sebevíce oklik a překážek, lidstvo nakonec dosáhne svého jasného cíle – komunismu. Nemí síly, která by tomu mohla zabránit.

¹ VIII. sjezd Komunistické strany Číny, Rudé právo 1956, str. 42.

² Lenin, Spisy, sv. 5, SNPL 1955, str. 382.

³ V. I. Lenin, Spisy, sv. 5, SNPL 1953, str. 382.

⁴ V. I. Lenin, Spisy, sv. 25, SNPL 1956, str. 422.

[5](#) V. I. Lenin, Spisy, sv. 29. SNFL 1955, str. 383.

[6](#) Marx Engels, Vybrané spisy 1, SNPL 1954, str. 663.

[7](#) V. I. Lenin, Spisy, sv. 31, SNPL 1955, str. 37-38.

[8](#) V. I. Lenin, Spisy, sv. 31, SNPL. 1955, str. 146.